

Lukáš, Miroslav

Zahraniční divadla a společnosti

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 136-140

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141462>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZAHRANIČNÍ DIVADLA A SPOLEČNOSTI

Ani po vzniku státní hranice oddělující Československou republiku od Rakouska neustal pohyb rakouských divadel na našem území. V případě jižní Moravy se jednalo o styky opět převážně s vídeňskými divadelními soubory. Nepříjemnou změnou pro tyto společnosti byla nutnost mít s sebou cestovní pas a platné vízum od československých úřadů. Složitější to bylo i pro rakouské herce, kteří měli či chtěli mít v československých divadlech angažmá. Na ty se od poloviny dvacátých let vztahovala povinnost mít vybavené pracovní povolení a povolení k pobytu. Počet cizinců, které bylo možno v divadle angažovat, byl však omezen.⁷⁰⁹ Kvóty pro cizince se vztahovaly nejen na individuální hostování, nýbrž i na vystoupení celých souborů.⁷¹⁰ Přesto zažil meziválečný Mikulov na své poměry velmi pestré divadelní období, které místním nabídlo možnost spatřit celou řadu domácích a zahraničních společností s hereckými hvězdami té doby.

Wiener Bühnenkünstler

Často se zde vyskytovaly společnosti tvořené řadou herců vídeňských divadel, kteří vystupovali pod názvem Wiener Künstler, případně Wiener Bühnenkünstler. Pravděpodobně se jednalo o krátkodobě fungující soubory složené z „hereckých hvězd“. Ze zavedených vídeňských divadel zde hostoval pouze slavný Raimund-Theater v roce 1937.⁷¹¹

---

709 Doklady o kontinuitě rakouských divadel s českými i po roce 1918, na příkladu Vídně a Brna, přináší diplomová práce Pavla Mašaráka. (MAŠARÁK, pozn. 16.)

710 STAMBERG, pozn. 549, s. 326.

711 Das Gastspiel des Wiener Raimund Theaters. *Nikolsburger Wochenschrift*. 18. 2. 1937, 77(7), s. 7.

V roce 1935 mělo divadelní obecnstvo v Mikulově možnost seznámit se i s vídeňským kabaretním uměním, neboť sem na krátkou návštěvu zavítala společnost Wiener Könige des Humors, označovaná také jako kabaret Simplicissimus/Simpl, jehož členy byli židovští kabaretiéři Fritz Wiesenthal (1883/4–1936), Franz Engel (1898–1944) a herečka Charlotte Waldow.⁷¹² Návštěva této společnosti se opakovala i v květnu následujícího roku, když se vraceli zpět po turné po českých městech. Tehdy zde představili burlesku Erwina Gerolda *Schaut her, wir sind's*.⁷¹³ Fritz Wiesenthal a Franz Engel byli v té době již známými kabaretními umělci. Wiesenthal společně s bratry Hermannem a Ferdinandem Leopoldiovými založil v roce 1922 Kabaret Leopoldi-Wiesenthal (Kabaret L.W.), který se stal významným místem vídeňské kabaretní scény. Franz Engel se po první světové válce stal oblíbeným komikem a kabaretním umělcem jak ve Vídni, tak i v Berlíně. Společně s Fritzem Wiesenthalem mimo vystupování v kabaretu Simpl, kde působili od třicátých let, vytvářeli také gramofonové nahrávky „Hallo! Hier Radio Wien“. V roce 1944 byl Engel internován v táboře Westerbork, téhož roku byl deportován do Terezína a poté do Auschwitzu, kde byl popraven.⁷¹⁴

Exl-Bühne

Opakovaně do Mikulova zajíždělo tyrolské divadlo Exl-Bühne. Mikulov se pro něj stával pravidelnou zastávkou při návratu z hostování po českých zemích zpět do Rakouska, respektive do Vídně. Divadlo založil v roce 1902 Ferdinand Exl⁷¹⁵ (1875–1942) jako „Erste Tiroler Bauernspiel-Gesellschaft“. Společnost měla domovskou scénu v Innsbrucku, kde od roku 1902 hrála lidové hry s venkovskou, náboženskou a mravně naučnou tematikou.⁷¹⁶ Její repertoár tvořily například hry od rakouského prozaika a dramatika Ludwiga Anzengruber (1839–1889) či původní hry člena souboru Julia Pohla.

Společnost Exl-Bühne hrála na našem území poměrně často, pravidelně hostovala například v Brně, Opavě, Ostravě či Jeseníku.⁷¹⁷ V roce 1912 hrála také

712 Sensationsgastspiel im Adlersall. *Nikolsburger Wochenschrift*. 26. 4. 1935, 75(17), s. 5.

713 Theater in Kirchsaaale. *Nikolsburger Wochenschrift*. 7. 5. 1936, 76(19), s. 5.

714 PATKA, Marcus G. – STALZER, Alfred (eds.). *Die Welt des Karl Farkas*. Wien: Holzhausen Verlag GmbH, 2001, s. 175, 181, 185.

715 Ferdinand Exl začínal jako herec v tyrolském souboru Bauerntheater z obce Pradl. V letech 1915–1920 řídil Městské divadlo v Innsbrucku a mezi lety 1919–1922 vedl i jím založené Innsbrucké komorní divadlo (Innsbrucker Kammerspiele). V sezoně 1927/28 se stal uměleckým vedoucím vídeňského Raimundtheater, kam si jej pozval výše zmíněný divadelní ředitel Rudolf Beer v souvislosti s připravovaným uváděním lidových her na této scéně. (MAŠARÁK, pozn. 16, s. 69.)

716 LUDVOVÁ, pozn. 554, s. 235.

717 MATUŠKOVÁ, Jitka. *Hudební život na Jeseníku s důrazem na XX.a XXI. století*. Brno, 2011, s. 17. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita Brno. Filozofická fakulta.

v Praze v Novém německém divadle.⁷¹⁸ V Mikulově pak účinkovala v letech 1924, 1925, 1929, 1931 a 1932 a pokaždé se zde těšila, ostatně stejně jako všude jinde, velkému zájmu.⁷¹⁹

V roce 1933 navštívil Mikulov další soubor z Innsbrucku, a to Das Tiroler Pradl-Theater. Na rozdíl od Exl-Bühne a jejich her ze života tyrolského venkova znovuobjevovala tato společnost hry s rytířskou tematikou.⁷²⁰ Poblíž Mikulova se tento soubor objevil i v roce 1939, kdy hostoval v Břeclavi.⁷²¹

Kabarett der Komiker

Mimo rakouských soborů se v Mikulově objevila i divadla z jiných zemí, například v roce 1927 ruské divadlo „Blaue Maus“ pod vedením divadelního ředitele Pawlowa, které zde představilo scény z ruského života a ruské lidové písně a tance.⁷²² Krátce se zde zdržel i divadelní soubor Riesch-Bühne z Mnichova, který 7. března 1933 uvedl hru *Die Venus von Wisternitz* s podtitulem „eine Geschichte der heutigen Zeit in drei Akten“ od Seppa Luchse.⁷²³ Tato hra uváděná osm let od slavného nálezu Věstonické venuše profesorem Karlem Absolonem mohla být pro místní zvláště zajímavá. Jak se však při návštěvě představení ukázalo, hra nepojednávala o významném nálezu z období mladého paleolitu, ale o venkovské morálce v jejím hrubším ražení.⁷²⁴

Poté, co byl v Německu po vyhraných volbách v lednu 1933 jmenován říšským kancléřem Adolf Hitler, spustily následné čistky masovou emigraci celé řady významných židovských a levicových umělců či intelektuálů.⁷²⁵ Následkem násilně ukončené činnosti přijel do Mikulova v červnu 1933 se svým souborem divadelní ředitel a pražský rodák Kurt Robitschek (1890–1950). Robitschek od dvacátých let působil v Berlíně, kde se stal jedním ze spoluzakladatelů proslulého Kabaretu komiků (Kabarett der Komiker nebo zkráceně KadeKo).⁷²⁶ V Mikulově byl jeho

718 LUDVOVÁ, pozn. 554, s. 235.

719 Gastspiel der Exlbühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 9. 2. 1924, **64**(6), s. 5; Exls Bühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 6. 1925, **65**(26), s. 5; Gastspiel der Exlbühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 26. 4. 1929, **69**(17), s. 4; Gastspiel der Exlbühne. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 10. 1931, **71**(43), s. 5; Einmaliges Gastspiel der „Exl-Bühne“... *Nikolsburger Wochenschrift*. 26. 5. 1932, **72**(21), s. 6.

720 Das Tiroler Pradl-Theater... *Nikolsburger Wochenschrift*. 27. 10. 1933, **73**(43), s. 5.

721 Pradltheater kommt nach Lundeberg. *Nikolsburger Kreisblatt*. 31. 3. 1939, **79**(26), s. 6.

722 Das russische Theater... *Nikolsburger Wochenschrift*. 21. 5. 1927, **67**(21), s. 4.

723 Gastspiel der Münchener „Riesch-Bühne“... *Nikolsburger Wochenschrift*. 24. 2. 1933, **73**(8), s. 5–6.

724 Tamtéž.

725 O emigraci německých umělců do Československa více: SCHNEIDER, Hansjörg. *Exiltheater in der Tschechoslowakei 1933–1938*. Berlin: Henschel, 1979. Dále SCHNEIDER, Hansjörg. Nepřišli do cizího. Emigranti německého divadla 1933–1938 v Československu. *Divadelní revue*. 1992, **3**(2), s. 19–26.

726 Kabarett der Komiker byl založen v roce 1924 herci Paulem Morganem, Kurtem Robitschekem a Maxem Hansenem. Společnost zavedla pravidelný měsíční systém hostování účinkujících herců. Její

soubor označen jako „Theater der Komiker“ a představen jako jeden z nejoblíbenějších za posledních deset let. Současně však bylo opatrně zmíněno, že to byly právě poslední události v Německu, které přinutily divadlo ukončit svou činnost a vydat se na turné po Československé republice.⁷²⁷ Než 12. června přijel Kurt Robitschek se svou společností do Mikulova, hráli například v Praze, Liberci, Jablonci a 8. června také v Brně.⁷²⁸ Ono turné, o němž se zmiňuje místní tisk, byla ve výsledku cesta židovského umělce Kurta Robitscheka do emigrace. Z Mikulova vedla ještě do Vídně, kde se v září Robitschek ujal vedení Komorního divadla (Kammerspiele). V roce 1936 pak přes Paříž a Londýn emigroval do USA, kde se dál věnoval divadelnímu umění pod pseudonymem Ken Robey.⁷²⁹ Po boku Robitscheka vystupovala v Mikulově i Trude Hesterberg (1892–1967), jedna z nejoslnivějších osobností německého kabaretu dvacátých let, přední šansoniérka a zakladatelka kabaretního divadla Wilde Bühne (Divoké jeviště),⁷³⁰ která však musela po svém návratu do Německa tuto cestu ve společnosti židovského principála vysvětlovat.⁷³¹ Dalšími členy divadla byli: herečka Vera Nargo, herci Max Günberg, Ludwig Schüller, Walter Sealtiel, Rolph Ronay či herec Andre Mattoni (1900–1985), jenž pocházel ze známé karlovarské podnikatelské rodiny.⁷³²

V rámci svého téměř tříhodinového večerního vystoupení nazvaného *Abend des Lachens*, kterým provázel Kurt Robitschek, předvedla divadelní společnost s velkým úspěchem program poskládaný z různých scénických čísel. Na programu byla například fraška *Der Schwätzer*, jejímž autorem byl Osip Dymow (1878–1959), dále pak scénka nazvaná *Das Theater wird gerettet* nebo *Friedenskonferenz in Genf*. Recenzent zavrhl jen jeden výstup věnovaný Goethovi.⁷³³ Zdejší konzervativní publikum nemělo patrně pochopení pro podobné zacházení s velikány německé literatury.

---

program byl rozdělen do dvou částí. V té první byly na programu kabaretní písně a specializovaná představení (s konferencí). V té druhé pak muzikály o jednom dějství, operety, parodie nebo hry (od Roberta Stolze po Čechova a Heinricha Manna, stejně tak jako mnoho děl od ředitelů Paula Morgana a Kurta Robitscheka). Jde-li o formát, jednalo se spíše o varietní divadlo než o soukromé literární kabarety. Program společnosti se záměrně vyhýbal politickým tématům. (Srov. LAREAU, Alan. *The German Cabaret Movement during the Weimar Republic*. *Theatre Journal* 43, č. 4, 1991, s. 471–490; VÖLKER, Klaus. *Kabarett der Komiker. Berlin 1924–1950*. München: edition text + kritik, 2010.)

727 „Zehn Jahre hindurch war das „Theater der Komiker“ in Berlin nicht nur das beliebteste, sondern auch das best fundierteste, aktive Theater Berlins. Durch die Ereignisse der letzten Zeit war diese Großstandbühne gezwungen, ihre Pforten zu schließen, befindet sich zur Zeit auf einer Tournee durch die Tschechoslowakei...“ (Gastspiel des Berliner „Theaters der Komiker“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 9. 6. 1933, **73**(23), s. 5.)

728 Tamtéž.

729 BUDZINSKI, Klaus. Robitschek, Kurt. *Neue deutsche Biografie*. Sv. 21, Berlin: Duncker & Humblot, 2003, s. 681–682.

730 POKORNÝ, Jindřich. (ed.). *Kniha o kabaretu*, Praha: Mladá fronta, 1988, s. 366.

731 JELAVICH, Peter. *Berlin Cabaret*. Cambridge: Harvard University Press, 1996, s. 234.

732 Gastspiel des Berliner „Theaters der Komiker“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 9. 6. 1933, **73**(23), s. 5.

733 „Nur ein uns geschmacklos erscheinender Goethe-Vergleich wäre besser unterblieben.“ (Gastspiel des „Theaters der Komiker“. *Nikolsburger Wochenschrift*. 23. 6. 1933, **73**(25), s. 6.)

Přítom parafráze Goethovy poezie či díla inspirovaná jeho tvorbou nebyla v německých kabaretech ojedinělou záležitostí.⁷³⁴

---

734 Erich Kästner (1899–1974) vytvořil například parodii na Goethovu píseň *Mignon*, kterou „obohatil“ silným antimilitaristickým podtextem. Studenti divadelního vědce Arthura Kutschera (1878–1960) zase vytvořili v rámci jeho divadelního semináře v roce 1932, kdy se slavilo sto let od Goethova úmrtí, celovečerní kabaretní scénu nazvanou „*Zde se Goethe mylí*“, která se vysmívala „*nehorázné okázalosti, s níž se toto jubileum slavilo a především Goethovu uznávanému životopisci Emilu Ludwigovi.*“ (Srov. POKORNÝ, (ed.), pozn. 730, s. 408, 426.)